

Het lange leven van de LE 6

In 2013 kon André Sterk zijn visserman aak LE 6 *Lemster Liefde* na een grondige restauratie voor zijn huis in Lemmer afmeren. Een bijzonder moment, want zijn eigen overgrootvader had de bouw van dit schip mede mogelijk gemaakt. Maar in het lange leven van de LE 6 waren er meer bijzondere momenten. Peter Tolsma dook in de geschiedenis.

Tekst: Peter Tolsma Zelffoto's: Hajo Olij

In 2014 liep ik het terrein van de Wokumer Jachthaven op en zag ik iemand bezig om de roef van een mooie, kleine Lemsteraak af te snijden. Ik herkende Eppie Blom van de Skipshelling uit Hindeloopen en vroeg waar hij in hemelsnaam mee bezig was. Dat was nogal duidelijk: een kajuit van een aakje slopen. Maar Eppie vertelde ook dat het niet de bedoeling was om de hele aak in stukken te branden, maar om die juist weer terug te restaureren naar de originele staat van visserman. Hij zei dat André Sterk, vishandelaar in ruste en akenliefhebber te Lemmer, de nieuwe eigenaar was en de opdrachtgever voor deze klus. De LE 6 - want daar ging het om - wordt weer als nieuw, verzekerde Eppie mij. Daarop besloot ik mij in de geschiedenis van het scheepje te verdiepen, want gebouwd in 1902 kent het een lange en rijke historie. Eerder droeg de LE6 de namen: *Drie Gebroeders*, *Vier Gebroeders*, *Eensgezindheden Nieuwe Zorg*. De visserijnummers waren achtereenvolgens: LE 6, HA 2, ST 1 en nu dus weer LE 6. Het is de eerste Lemsteraak die getekend is door Hendrik de Boer (die een ontwerp-opleiding had genoten in Leidschendam) - en niet meer door Dirk de Boer. Het was ook de eerste aak die deze Hendrik bouwde, als zoon van Pier de Boer en Sjoerdsje Visser, scheepsbouwers te Lemmer. In de werfboeken staat de LE6 vermeld als:

“Vissschersvaartuig, lang 42 vt, breedt 14,5 vt. - Aangenomen voor fl. 1975. Joh. Sterk 25 Gld provisie/25 juni tot november 1902”.

Op stapel gezet dus op 25 juni en afgeleverd in november 1902. Opdrachtgever voor het schip LE 6 was de visserman Auke Bakker, maar de financier die het voor deze visser mogelijk maakte om de aak te laten bouwen was Joh. Sterk, viskoopman en “hangbaas” te Lemmer. Juist ja, de overgrootvader van de huidige eigenaar. Hij ontving kennelijk fl. 25,- als provisie voor het aanbrengen van de klant, de visserman Auke Bakker.

Wedstrijdzeiler

We weten niet zo heel veel over deze Auke Bakker, maar wel dat-ie niet alleen viste, maar

links: Na een grondige verbouwing zeilde de LE 6 weer als visserman, hier op Lemmer Ahoy 2016

rechts, bovenaan: Johannes Sterk met rechts familiefoto met vrouw Dina en kinderen

rechts, midden: Lemmer kende rond 1900 een florerende visserij. Hier plukken de vissers de ansjovisnetten leeg (foto: Collectie Zuiderzeemuseum)

rechtsonder: Een mooie Ansicht van de havendammen van Lemmer in 1910. Uiteraard lag het dorp toen nog aan de zoute Zuiderzee

ook wedstrijden zeilde. Hij komt voor in de uitslagen van wedstrijden die bij Amsterdam op het IJ gezeild werden. In 1905 wordt Auke bijvoorbeeld derde met de *Vier Gebroeders*. In 1906 is er ook een wedstrijd gevaren, maar helaas is de lijst met deelnemende ‘ijzeren schepen’ en de uitslagen verloren gegaan.

In 1907 doet er weer een A. Bakker mee, maar die vaart dan met een aak *Kleine Klara*. Mogelijk was het een grap van Auke om zijn vrouw, die Klara heette, te laten zien dat hij haar niet vergeten was daar in het verre Amsterdam. In 1908, 1909, 1910 en 1912 doet Bakker ook nog mee maar wordt er opgegeven. We weten

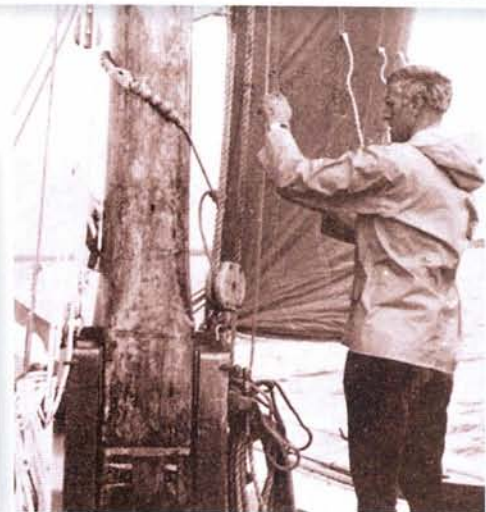
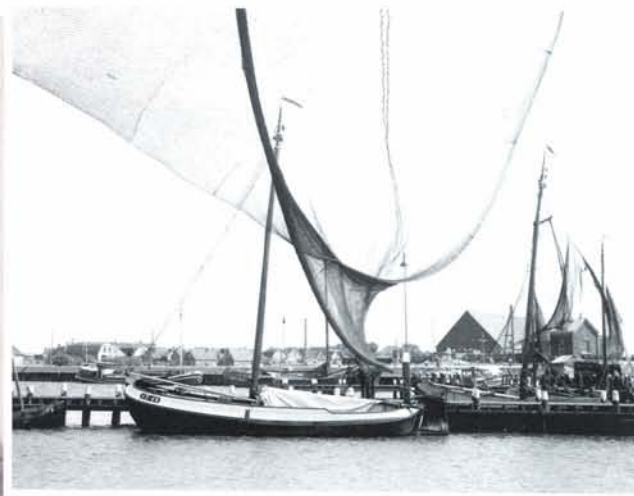
niet waarom de wedstrijden op het IJ zo populair waren, maar bekend is wel dat ze voor de Lemster vissers elk jaar weer een uitdaging en kennelijk ook een hoogtepunt in hun bestaan vormden. Overigens staat Aukes schip in de uitslagen in 1908 vermeld als de *Tien Gebroeders*, terwijl er in het gezin van Bakker toch echt eerst drie, en later vier broers zijn. Later staat er dan ook steeds weer *Vier Gebroeders*.

Visser

Auke Bakker is al ongeveer vijftig jaar oud als hij bij Johannes Sterk aanklopt om hem te vragen de nieuwe aak die hij in gedachte heeft (mee) te financieren. Het schip moet zonder visgerei als netten, stokken, etc. fl. 1975,- kos-

ten. Het vistuig erbij gerekend kom je dan al gauw op een bedrag van fl. 3.000,-. Voor die tijd een behoorlijke investering als je die leeftijd hebt bereikt. Maar zijn oudste zoon is dan al zeventien en mogelijk vertrouwt hij erop dat die later er ook wel mee de zee op zal gaan. In die tijd was het voor visserlui bijna onmogelijk om bij een bank geld te lenen. De bank vond de inkomsten te wisselend om voor voldoende waarborg te kunnen dienen. Ook andere geldschietters, behalve soms directe familieleden, stonden bepaald niet in de rij om geld aan visserlui te lenen. Dus waren ze daarvoor aangewezen op de "hangbazen", de opkopers van de gevangen vis. Door vervolgens maar een deel van de vangst uit te

trouwde in 1887 met Klara Visser, de dochter van Andries en Baukje Visser uit een ander vissersgezin uit Lemmer. Het echtpaar Auke en Klara Bakker krijgt zeven kinderen, drie dochters en vier zonen. Auke sterft in 1949 op 85-jarige leeftijd en Klara (ook geschreven als Clara) overleeft hem slechts één jaar en wordt 83 jaar oud. Beide zijn dus, zeker voor die tijd, pas op hoge leeftijd, gestorven. En Bakker kreeg nog laat een kind: Jelle, de jongste zoon, was nog niet geboren toen het schip opgeleverd werd. Dat heette aanvankelijk *Drie Gebroeders*, maar toen duidelijk werd dat Klara hem nóg een zoon schonk, op kerstavond 1902 veranderde de aak van naam, in *Vier Gebroeders!*

boven: Beelden uit de Stavere periode toen Jelle Zwaan met de aak voer. Er visten drie generaties Zwaan met het schip en het werd pas na vijftig jaar gewisseld voor een kotter! Daarna ging de aak 'de recreatievaart' in. Gerben Jorritsma (rechts) haalde er het nieuws mee door er een solozeiltocht mee te winnen.

De foto's zijn afkomstig van de website staverse-vissersvloot.nl van René Zwaan. De site biedt een overzicht van alle vissersschepen die er zijn geweest en nu nog zijn op Stavoren, ook als recreatieschip. Vanaf 1911 tot 2020 waren dat er 188 (Stavere jollen, bidders, aken, schouwen, kotters).

laten betalen en de rest als aflossing op de schuld te laten verrekenen, kon een visser langzaam maar zeker een schip in zijn eigenendom krijgen.

Al voor Bakker om financiering van zijn schip vroeg lag er een relatie met Sterk als hangbaas. Joh. Sterk verstrekte Auke namelijk eerder, in 1893, een hypotheek op zijn huis. Met zekerheid kunnen we dus stellen dat alle vis van Auke bij Sterk verhandeld werd. Auke Bakker kwam uit een vissersgezin en

Vishandel

Auke's tegenspeler was Johannes Sterk, die net als zijn vader Gerardus visventer te Lemmer was. Hij trouwde met Dina Visser, een vissersdochter en samen kregen ze elf kinderen, waaronder één tweeling en een zoon (Steven) die helaas veertien weken na de geboorte overlijdt. Gerardus Jr. was daarna de oudste zoon en samen met Steven zet die het bedrijf van zijn vader voort. Beide zonen staan in de Burgerlijke Stand van de Gemeente Lemster-

land te boek als “vischhandelaar”.

Onder Johannes en later ook de beide zonen Gerard jr. en Steven, groeien de vishandel en de visrokerij (die ze in 1882 zijn gestart) uit tot een flink bedrijf. In 1918 bestaat het bedrijf uit een winkel en kantoorpand, een zouterij en een flinke rokerij aan de Emmakade, alsmede een zouterij en pakhuis aan de Lange Streek. Daarnaast exploiteren ze vanaf 1898 ook in Hindeloopen nog een zouterij en in 1918 openen ze, middels een overname, een filiaal in Volendam, onder de naam C. Plat & J. Klaver. Dat laatste vanwege concurrentieoverwegingen en de lokale naamsbekendheid van Plat & Klaver. Een derde zoon van Johannes Gerardus; Theodorus, neemt deze vishandel in Volendam over.

De handel in Lemmer gaat zeer voorspoedig en samen met de bekende Poppe de Rook is Johannes Gerardus een van de twee belangrijke hangbazen (rokerij-eigenaren) te Lemmer. In de serie boeken *Van Gaand en Staand Want* van Peter Dorleijn* staat een opsomming van het aantal vissers dat voor deze hangbazen voer; hetzij op basis van een gefinancierd schip, hetzij als zetschipper op een schip dat helemaal behoorde aan de hangbaas.

Naar Stavoren

In 1916 wordt de aak verkocht. De reden is onduidelijk, maar de slechte vangsten uit die tijd en de malaise in de visserij kunnen er de oorzaak van zijn geweest. Bovendien is Auke dan op leeftijd gekomen (65) en kennelijk hadden zijn zonen geen opvolging in de zin. Jelle, die aanvankelijk meeviste, is dan al sluiswachter te Lemmer. De LE 6 verhuist naar Harlingen en krijgt het visserijnummer HA 2. Over de Harlinger periode van de LE 6 als HA 2 weten we helaas weinig, behalve dat het schip ging naar de Gebr. v.d. Woude.

Het verhaal gaat dat het schip voor de mosselvangst is gebruikt, dan wel als transportschip voor mosselzaad naar Zeeland. Dat laatste is goed mogelijk omdat uit de verhalen van de latere eigenaar uit Stavoren bekend is dat het schip geheel ontmanteld aan hem verkocht is. Of er toen nog wel zwaarden en een tuig aan boord waren, is onbekend. In elk geval ontbrak er een motor.

In 1918 is het schip alweer verkocht, dit keer aan Jelle Sjoerdsz Zwaan uit Stavoren. Hij maakt het schip, in ongeveer een jaar tijd, weer klaar voor de visserij. De algemeen bekende naam voor deze Jelle Zwaan is Kleine Jelle. Dat slaat voor een deel op zijn niet zo grote gestalte die hij erfde van zijn vader Kleine Sjoerd, maar ook om hem te onderscheiden van de andere Jelles en Sjoerds binnende meerdere families Zwaan in Stavoren.

boven: Jorritsma zette er een roef op en zeilde met veel enthousiasme met het schip (foto Sikke Wielstra)

rechts: Beelden van de restauratie in 2013 bij Skips-helling Blom. Volgens André Sterk was het schip op plekken soms flinterdun. Dus kwam er een nieuw vlak onder de aak dat meteen dik genoeg was om voor extra stabiliteit te zorgen (midden). Er werd een kajuitschot geplaatst (boven). En er kwamen weer nieuwe, mooi verjongde, berghouten op, zoals de De Boer werf die ook oorspronkelijk maakte.

Jelle Zwaan was een zeer kundig en vooruitziend visserman. Hij was getrouwd met vissersdochter Sjoukje Veersma.

Vanuit Stavoren werd veel met jollen gevaren; de vissers hielden liever de kust in zicht dan dat ze verder de zee op gingen. Kleine Jelle had met zijn vader ook een jol, maar hij wilde meer dan alleen met fuiken op paling vissen. Daarvoor had hij een grotere boot nodig. Dat werd de HA 2, ex-LE 6, bijna een jaar na aankomst omgedoopt tot de ST 1, het nummer van de Zwaantjes. Kleine Jelle gaf de aak de naam *Nieuwe Zorg*, wat misschien iets zegt over de moeite die het hem kostte om dit schip aan te schaffen! Dat hij een uitstekende visser was maakte ik op uit de verhalen die in zijn geboorteplaats nog over hem rondgaan, en ook de familie Sterk sprak in soortgelijke bewoordingen over Jelle Zwaan.

Van visserman naar recreatieschip

Eind april 1928 laat kleine Jelle in de aak een motor plaatsen, een T-Ford, zodat hij voortaan vist met “een halfgedekte zeilboot tevens voorzien van een motor”. Jelle woont dan op het adres Schans 3. Jelle en Sjoukje kregen samen vijf kinderen, waaronder twee jongens: Sjoerd (1907) en Jottje (1916), die, toen ze oud genoeg waren, bij hun vader aan boord kwamen en mee visten. De beide broers zetten later het bedrijf van hun vader voort en

plaatsen eerst een nieuwe Brons en later nog een Deutz motor in het schip. Als pas in 1966, vijftig jaar na de aankoop, de aak verkocht wordt, is er een nieuwe koter besteld en heeft Jelle, de zoon van Jot Zwaan, het bedrijfsdeel van zijn oom Sjoerd overgenomen. Ook hij vist nog lang met zijn vader. Jelle jr. houdt de visserij in 2010 voor gezien als hij de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt.

Er visten dus drie generaties Zwaan met de ST1 vanuit Stavoren. Uiteindelijk verkoopt Jelle jr. de aak aan de Gebr. Hoekstra uit Balk. De drie broers Hoekstra zijn eigenaren van een drukkerij die ook de *Balkster Courant* uitgeeft. Later groeit het bedrijf uit tot een zeer grote drukkerij in Emmeloord, waar regionale dagbladen worden gedrukt. Twee van de broers kopen samen het schip, waarbij met name de jongste (Otto) erg geïnteresseerd is in zowel de historie van de aak, als in het zeilen ermee. De koopprijs bedraagt in 1966 fl. 18.000,-. Aangetekend moet worden dat de zwaarden niet meer aanwezig zijn, de mast aan vervanging toe is en de motor volgens de

deskundigen veel te zwaar was om er weer een goed zeilschip van te maken.

Hetvooronderheeftgeenbetimmering(meer) en de echtgenoot van één van de broers vindt het maar een smerige boel aan boord en is dus niet echt gecharmeerd van het scheepje. Een andere broer knapt samen met een oom (Ime Hoekema) het schip grotendeels op en maakt er een nieuwe betimmering in. Nadat beide gezinnen een paar jaar de vakanties en vrije weekenden op de aak hebben doorgebracht, moet er opnieuw geïnvesteerd worden in het scheepje. De Hoekstra's zitten echter midden in de uitbreiding van hun drukkerijen besluiten dan maar het schip te verkopen. Er volgt een advertentie in de *Waterkampioen*, maar

linksboven: Onder vol tuig tijdens Lemmer Ahoy 2017. 'Een heerlijk zeilend schip', aldus de eigenaar

rechtsboven en midden: Na het casco was het de beurt aan de Workumer Jachthaven om een smaakvol maar relatief eenvoudig interieur te maken. De panelen zijn van mat gelakt vurenhout, op de vloer ligt iroko. Er is net geen stahoogte onder dek. Wel heeft het schip relatief veel techniek aan boord.

linksonder: In de Binnenhaven van Lemmer ligt de LE 6 in een rijtje vissersmannen, grotendeels varend erfgoed. Afgezien van de lieren voor de bakstagen zou je niet vermoeden dat de LE 6 onderhuids zo'n modern schip is.

kort voor het blad verschijnt, blijkt een liefhebber in de persoon van Gerben Jorritsma uit Emmeloord geïnteresseerd - en hij wordt de nieuwe eigenaar. Als de *Waterkampioen*

met de verkoopadvertentie uitkomt blijken er veel meer potentiële kopers. Ze bieden ongezien bedragen die de beide broers niet hadden durven vragen.

Gerben Jorritsma Emmeloord

Het schip belandde echter in goede handen: Jorritsma maakte het scheepje helemaal klaar voor de recreatievaart. Hij zette er een andere mast op, en een roef. Deels eigenhandig, deels werd het werk uitgevoerd door Van den Berg in Lemmer. Al met al zeilde Gerben Jorritsma ongeveer zes jaar lang met veel enthousiasme met dit schip. Zo deed hij mee aan de door Reid de Jong van Workum georganiseerde Platbodem Single Handed Race 1972. Een Lemsteraak solo zeilen, met windkracht 6 á 7 alleen over de Wadden naar Terschelling zeilen en dan ook nog de race winnen - hoe onbegrijpelijk ook, het gebeurde in 1972! Nadat hij met alle lappen bij en in het donker Workum was binnengelopen formuleerde Jorritsma het onder een kop koffie aan Reids keukentafel aldus: 'Dit is het "doctoraalexamen van een zeilhogeschool". Hij kreeg feestelijk de zilveren breilepel van de stad Workum uitgereikt door de burgemeester, mr. J. Pastoor. (bron: *Waterkampioen* no 1, 1973).

Herdoop

Douwe Schirm krijgt in 1974 lucht van het feit dat Gerben Jorritsma het aakje wel wil verkopen. Een slechtere gezondheid en zijn leeftijd spelen daarbij voor Jorritsma een grote rol. Schirm, textielhandelaar te Lemmer, kent het scheepje nog uit zijn jeugd en uit de verhalen die in zijn dorp de ronde doen over de LE 6. Douwe Schirm is een achterkleinzoon van Poppe de Rook, de andere hangbaas uit de Lemmer en dus bekend met het visserijverleden van deze aak. Als hij het schip kan kopen aarzelt hij geen moment en neemt het over. Met zijn gezin zeilt hij veel met het scheepje in de weinige vrije uren die hij heeft als winkelier te Lemmer en later ook in Emmeloord. Als het schip weer toe is aan

LE 6 'LEMSTER LIEFDE'

bouwjaar	1902
werf	Gebr. de Boer, Lemmer
loa	11,90 m
breedte	4 m
diepgang	0,70 m
doorvaarthoogte	15,50 m
zeiloppervlak	91 m ²

(De LE 6 staat geregistreerd als Varend Monument in het Register Varend Erfgoed Nederland)

rechts, van boven naar onder: André Sterk ziet tevreden terug op de restauratie van de LE 6

'Mijn vrouw wilde graag een rondzit, maar ik heb uitgelegd dat dat echt niet kan op een originele visserman', dus werd het een recht bankje. De nagels zijn van rvs maar zo bewerkt dat ze van hout lijken!

Alle klinknagels in het zicht! 'Er zaten ook maar weinig deuken in de romp, die was best gaaf'

onder: De bun heeft plaatsgemaakt voor de kist voor de Volvo diesel en state of the art B&G apparatuur

een grote opknabbeurt besluit hij het te verkopen, aan zijn overbuurman André Sterk. De aak is in 2012 duidelijk toe aan een grote restauratie. Sterk legt contact met de "Skips-helling" in Hindeloopen en vraagt het casco weer helemaal in oude staat te brengen. Dat betekent dat de kajuit moet worden verwijderd en de dekken en delen van het vlak moeten worden vervangen. Ook de berghouten worden vernieuwd en weer verjongd tot de originele maat. Op 48 procent van de lengte wordt het vissermanschot weer geplaatst, daar waar het vroeger ook had gezeten. Potdeksels en het binnenboord worden weer geplaatst en het achterdekje aangebracht. De kuip werd "semi-zelflozend" gemaakt met een hoosgat en onderdeks een bilgepomp. De mast komt wel weer op de oude plaats, in een mastgat aan dek, te staan maar in het schip wordt geen visbun meer aangebracht. Nadat het schip is gestraald en in een tweecomponenten systeem gezet gaat het naar de Workumer Jachthaven waar Toni Geis zorgt voor de betimmering en Dick Koolwijk voor de tuigage. Tijdens het restauratieproces blijven de oude zwaarden op het schip en ook het bestaande roer, waarvan de hak deels wordt weggehaald. En zo is de LE6 terug bij een nazaat van de financier die het oorspronkelijk liet bouwen. Door het zo grondig en zo mooi te laten restaureren is er voor Lemmer weer een deel van het visserijverleden bewaard gebleven.

Als André Sterk in 2016 met de Workumse Visserijdagen meedoet weet hij zich verzekert van een goed bed, een kombuis met een koffiezetapparaat, en zelfs een televisie! Maar het gehele schip ziet er weer zeer authentiek uit en kan zo weer jaren mee. Door deze restauratie is er, dankzij de bemoeienissen van de familie Sterk, weer een van de oude Lemsteraken voor de toekomst behouden gebleven. Dat verdient alle lof. Het motief voor deze restauratie komt nadrukkelijk naar voren in de nieuwe naam: *Lemster Liefde*. Een mooiere naam was niet voorstelbaar! 🐚

* De vijf delen van *Gaand en Staand* want zijn inmiddels gratis als pdf te downloaden.

